

บทที่ 2

เพลงตระโหมโรง

ความหมายของเพลงตระโหมโรง

ในการค้นคว้าพบว่าความหมายของคำว่า “ตระ” มีข้อมูลต่อไปนี้
ประการแรก คือ ในเรื่องของการวิวัฒนาการทางภาษา การประดิษฐ์อักษรหรือเรื่องของภาษา
สมเด็จพระเจ้าบรมเธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ตรีสวัสดิ์ ...

“สรรพสัตว์ทั้งหลายจะต้องเลี้ยงตัว เติบโตด้วยเลือดเนื้อของ
ผู้อื่นจะกินตัวเองให้เติบโตไม่ได้ ก็เหมือนกับภาษาของชาติ
ทั้งหลาย จำต้องอาศัยคำต่างภาษาปนภาษาของตนจึงจะกว้างใหญ่
ไพศาลออกไปได้ ไม่มีชาติใดในโลกที่ไม่มีภาษาอื่นปน”¹

ในบันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ ของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
ประทาน พระยาอนูมานราชชนก ลงวันที่ 29 กันยายน 2484 พระยาอนูมานราชชนก ได้ขอประทานกราบทูล
ทรงทราบได้ฝ่าพระบาท ในเรื่องของการใช้ภาษาไทย ในความหมายของคำว่า “ขอ” มีความตอน
หนึ่งว่า...

“ข้าพระพุทธเจ้าได้ค้นคว้า คำ ขอ ในพจนานุกรมไทยใหญ่ แปล
ไว้ว่า ร้องเพลง ลางที่ก็ใช้ว่า ขอความ (ความ) นักร้องเพลงใช้ว่า
หมอดความ คือผู้ที่ชำนาญในการพูดในการร้องเพลง ใน สมุทโฆษ
คำฉันท์ ตอนไหว้ครู กล่าวความไว้ตอนหนึ่งว่า ทนายผู้คอยความ
เร่งตามไต่สอเบื้องหลังจะเรื่องจรัสทั้ง ทิศาภาทุกพาย ทนายผู้
คอยความในที่นี้ คือ คนพากย์หนึ่ง ถ้าเทียบกับคำว่า หมอดความ
แปลว่าผู้พูดผู้ร้อง ในไทยใหญ่ก็ใกล้เคียงมาก ในไทยใหญ่มีทั้ง
ความและคาม (คำ) แปลว่า คำพูด ภาษา คิดด้วยเกล้าฯ ว่า คาม
เสียงจะถูกกว่า คำ เพราะมีคำว่า ความ มาเข้าคู่ ลางที่จะเกรงว่าเสียง

¹ อนุมานราชชนก , งานนิพนธ์ชุดสมบูรณ์ของศาสตราจารย์พระยาอนูมานราชชนก หมวด
ภาษาไทย เล่ม 2 เรื่องความรู้เกี่ยวกับภาษาไทย ,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีสุภาลาดพร้าว, 2533),
หน้า 7.

ซ้ำกับ คำนี้นี้คม จึงหดให้สั้นลง คำที่แปลว่า ความก็มีอยู่ ในการ
 นับบทกลอนเป็นคำ คำหนึ่งก็คือได้ความตอนหนึ่ง คำว่าหมอ ไทย
 ใหญ่แปลไว้ว่า ฐหรือถนัด และใช้ผสมกับคำอื่นได้มาก เช่น หมอ
 มือ ผู้ถนัดในการใช้ฝีมือ หมอยา หมอเสกหมอหลาย ผู้ถนัดเรื่อง
 หนังสือ หมอหยิบ ผู้ถนัดนวด หมอช่าง ผู้ถนัดในการช่าง
 ข้าพระพุทธเจ้าสอบถามชาวพายัพถึงคำว่า ซอ เขาชี้แจงว่า ซอ เป็น
 รื่องเพลง ถ้ามีเครื่องดนตรีเข้าด้วยก็บอกชื่อเครื่องดนตรีนั้น เช่น
 ซอปี ซอซึง (ว่ารูปคล้ายพิณ จะเป็น "เง่ง ของจีน ซึ่งภาษาจีนแต่จิว
 เรียกว่า เซ็ง) ถ้าการร้องนั้นมีกรับหรือฉิ่งเป็นจังหวะและมีลูกคู่
 เรียกว่า ขับ ตรงกับขับ เสภา ถ้าเป็นร้องอย่างเหล่าเทศน์เป็น คำนำ
 คำว่า ลำ ไม่มีใช้ ในภาษาไทยใหญ่ ขับ อธิบายไว้ว่า รื่องเพลงผลัด
 กัน เช่นหญิงและชายร้องผลัดกันอย่าง ธรรมเนียมลาว แสดงว่า ขับ
 คงเป็นคำเฉพาะในพายัพ ส่วนอีสานไม่มีคำว่า ขับ ในความหมาย
 ว่ารื่องเพลง แต่จะใช้ว่า ลำ ซึ่งในพายัพและในพจนานุกรมไทย
 ใหญ่ไม่มีคำในความหมายนี้ทางหลวงพระบางมีคำว่า ขับ แปลว่า
 รื่องเพลง ถึงจะมีลูกคู่รับก็เรียกว่า ขับ คำว่า ซอ ซึ่งพายัพและไทย
 ใหญ่ว่ารื่องเพลง ทางอีสานไม่มีใช้มีแต่ ซอเป็นเครื่องดนตรี ทางที่
 อีสานจะได้คำนี้ไปจากหลวงพระบาง เพราะทางนั้นมีคำว่า ซอ ที่
 แปลว่าเครื่องดนตรี แต่ตัวซอทางอีสานไม่มีใช้ มีใช้แต่แคนอย่าง
 เดียว ซึ่งทางหลวงพระบางพายัพและไทยใหญ่ไม่มี มีผู้ว่าแคนเป็น
 ของ มนุษย์ตระกูลชาวมลายู ไม่ใช่ของไทยมาแต่เดิม ซอ เครื่อง
 ดนตรีนั้นไทยใหญ่เรียกว่า ต้ารอ หรือต้ายอ เทียบเสียงก็ ตร ตรง
 กับ ซ แล้วมี ตย ด้วย แสดงว่าไทยใหญ่ได้ไปทางภาษาพม่า และคง
 เป็นคำเดียวกับ ซอ”²

ต่อมาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงอธิบายแก่
 พระยาอนุমানราชชนเรื่อง “ตระ” ว่า...

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ , ทรงบันทึกเรื่องความรู้
 ต่างๆเล่ม5, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2521), หน้า 41-42.

“อันชื่อเพลงนั้นเรามีแปลก ๆ เหมือนหนึ่งเรื่องเพลง ตรี แต่
แรกนั้นก็คิดไม่เหนทาง ครั้นท่านบอกว่าตัว ซ ก็ได้อกับ ตรี จึงนึก
ขึ้นได้ว่า ตรี ก็คือ ซอ นั่นเอง”³

ประการที่สอง ในเรื่องของความหมาย รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี ได้เสนอความไว้ ดังนี้

“ตอนที่การร้องเจริญขึ้นเป็นที่สุด คือ มีร้อง 3 ชั้นในสมัย
อยุธยาหรือสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในการเล่นสักวา หรือ
สักวา เพลงระโหมโรงซึ่งมีอัตราจังหวะ 3 ชั้น ก็ได้เกิดขึ้นในสมัย
นั้น ราวกับเป็นการร้องของฝ่ายเครื่องเห็นจะได้”⁴

ประการที่สาม อาจารย์บุญธรรม ตรีโมท ได้ให้ความหมายว่า “ระโหมโรง” ในหนังสือคำ
บรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย หน้า 56 ตอนที่ 6ว่า...

“ตรี ผู้บรรเลงเลือกตรีที่บรรเลงได้ตามชอบใจทุกๆ ตรีเป็น
มงคลทั้งสิ้นแต่ในโบราณใช้ตรีสันนิบาต ซึ่งเหมาะกว่าตรีอื่น ๆ
เพราะได้ความว่าขอขมขมทวดตาแทน “สักเคกามาฯ โดยตรง
ทีเดียว”⁵

สรุปความหมายของคำว่า “ระโหมโรง”

ระโหมโรงเป็นการพัฒนาโครงสร้างของทำนองทางฝ่ายเครื่อง ซึ่งทวิอัตราเป็น สามชั้น
ประดิษฐ์เป็นการร้องสามชั้นของฝ่ายสักวา

³ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ , ทรงบันทึกเรื่องความรู้
ต่าง ๆ เล่ม 5, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2521), หน้า 64.

⁴ สัมภาษณ์ พิชิต ชัยเสรี , ผู้เชี่ยวชาญประจำหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 27
ธันวาคม 2547.

⁵ บุญธรรม ตรีโมท , คำบรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย , (ศิลปสนองการพิมพ์ :
กรุงเทพมหานคร, 2540) , หน้า 56.